

Erken Okuryazarlık Becerilerinin Desteklenmesi

Dr. Meral Çilem Ökcün-Akçamuş

Erken okuryazarlık nedir?

- Okuma öğretimi ilkokul birinci sınıfta başlamasına rağmen çocuklar okumaya ilişkin (yazının işlevi, ses-sembol ilişkileri vb.) pek çok beceriyi okuma öğretiminin çok daha öncesinde kazanırlar (Whitehurst ve Lonigan, 1998)
- Alanyazında bu erken dönem becerileri, erken okuryazarlık olarak isimlendirilmektedir (Rohde, 2015).
- Erken okuryazarlık, okul öncesi dönemde kazanılan, okuma ve yazmaya ilişkin önkoşul bilgi, tutum ve becerilerin tümü olarak tanımlanmaktadır (Whitehurst ve Lonigan, 1998)

Erken okuryazarlık- varsayımlar

- Dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerileri (dili oluşturan öğeler olarak hem sözel hem yazılı) sıralı olarak değil, eş zamanlı ve birbirleriyle ilişkili bir şekilde gelişir.
- Çocuklar yazılı dili dünyaya aktif katılımı öğrenir. Yetişkinlerle yazma ve okuma durumları içinde sosyal bir etkileşim kurarlar, yazıyı keşfederler ve özellikle ailelerinden okur-yazarlık davranışlarını model alırlar.
- Çocuklar yazılı dile karşı bir duyarlılık geliştirdikleri zaman okuma-yazma ortaya çıkar.

Erken okuryazarlık becerileri

- 1. Kodla ilişkili erken okuryazarlık becerileri:** Okuma-yazma sürecinde çocuğun gereksinim duyduğu ve yazının kendi içeriğindeki kod özellikleridir (NICHD, 2005; Westereveld ve diğ., 2017)
- 2. Anlamla ilişkili erken okuryazarlık becerileri:** Yazılı metinleri anlama sürecinde gerekli olan sözel dil becerileridir (NICHD, 2005; Westereveld ve diğ., 2017)

Erken okuryazarlık becerileri

Erken okuryazarlık becerileri iki kategoride ele alınır

(NICHD, 2005; Westerveld ve diğ., 2017)

Kodla ilişkili beceriler

- ▶ Yazı Bilgisi
  - ▶ Yazıya ve materyallere ilişkin genel bilgiler
  - ▶ Harf bilgisi
- ▶ Sesbilgisel işleme
  - ▶ Fonolojik farkındalık
  - ▶ **Sözel çalışma belleği**
  - ▶ **Hızlı isimlendirme**

Anlamla ilişkili beceriler

- ▶ Alıcı ve ifade edici sözel dil gelişimi
  - ▶ Sözcük bilgisi
  - ▶ Öyküleme
  - ▶ Dilin tüm bileşenleri
    - ▶ Fonoloji
    - ▶ Morfoloji
    - ▶ Sözdizimi
    - ▶ Pragmatik
    - ▶ Semantik

Kodla ilişkili erken okuryazarlık becerileri

Yazı bilgisi

• **Yazıya ve yazılı materyallere ilişkin genel bilgiler:**

- Yazılı materyallere ilişkin farkındalık
- Yazının yazılma ve okunma yönüne ilişkin, yazının bir işlevi olduğuna ve konuşulan sözcüklere karşılık geldiğine ilişkin farkındalık

Kodla ilgili erken okuryazarlık becerileri

Yazı bilgisi

- **Harf Bilgisi:**
  - İsmi söylenen harflerinin gösterilmesi
  - Gösterilen harfin isminin söylenmesi
- **Harf –ses ilişkileri**
  - Harflerin ses karşılıklarının bilinmesi
- **İsmi yazma**

Kodla ilgili erken okuryazarlık becerileri

Yazı bilgisi

- **Sesbilgisel farkındalık**

- Sözcükleri oluşturan ses bileşenlerini (sesbirimler vb.) anlamdan bağımsız olarak belirleme ve manipüle etme yeterliliği

- **Hızlı isimlendirme**

- Sembolleri, resimleri hızlıca ve otomatik olarak isimlendirme

- **Sözel çalışma belleği**

- Bir amaca ulaşmak ya da bir problemi çözmek için beynimizin tutabileceği ve işlemleyebileceği sözel bilgi miktarı

Sesbilgisel işleme)

Sesbilgisel farkındalık

- Cümleyi sözcüklerine ayırma
- Sözcükleri hecelerine ayırma
- Sözcükleri sesbirimlerine ayırma
- Uyak farkındalığı
- İlk-son ses farkındalığı
- Sesbirimleri birleştirme

Hızlı isimlendirme

- Hızlı nesne isimlendirme
- Hızlı renk isimlendirme
- Rakam isimlendirme
- Harf isimlendirme vb.

(Wiseheart, 2013)

Sözel çalışma belleği

- Anlamsız sözcük tekrarı
- Geriye rakam hatırlama vb.

Ergül, Özgür-Yılmaz ve Demir, 2017)

Sesbilgisel farkındalık

- Bir cümleyi sözcüklerine ayırma ve her bir sözcüğü söylerken masaya vurma
- Sözcükleri hecelerine ayırarak söyleme ve kendisine söylenen heceleri birleştirerek sözcüğü söyleme
- Söylenişi benzer olan varlık resimlerini gösterme ya da uyaklı sözcük üretme
- İlk sesi aynı olan varlık resimlerini gösterme ya da üretme
- Son sesi aynı olan varlık resimlerini gösterme ya da üretme
- Söylenen sözcükten ilk ses atma, söylenen sözcükten son ses atma
- Sözcükleri sesbirimlerine ayırma ve sesbirimleri birleştirme

(Anthony ve Francis, 2005; Kargın ve diğ., 2018; Carrol ve diğ., 2003)

Hızlı isimlendirme

- Çocuğun işleme hızı ve beyindeki sözcüklere erişim hızı hakkında bilgi verir (www.understood.com).
- Çocukların tanıdığı varlıkların seri olarak sıralanmış sayfalarda isimlerini ne kadar hızlı bellekten çağırıp söyledikleri değerlendirilir (Lervag ve Hulme, 2009).
- Yavaş isimlendirme, ilerideki okuma güçlükleri ile çoğunlukla ilişkili çıkar (Bowey, 2005; Howard Allor, 2002)

Sözel Çalışma Belleği

- Bilgiyi işleme ve depolama işlemlerini eş zamanlı olarak yürütür.
  - Bilişsel bir etkinlik için gerekli olan bilgilere hızlı bir şekilde erişebilen,
  - Dikkat dağıtıcı bir uyarı veya görevi engelleyen bir etken olduğunda dahi dikkatin ilgili göreve yönlendirilmesini sağlayan bir yapı
- Öğrenme sürecinde önemli bir rol oynar.
- Örnek...

(Cowan, 2006; Engle ve diğ., 1999)

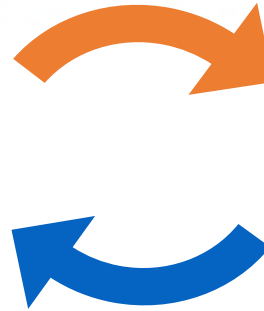

Erken okuryazarlık becerileri

Erken okuryazarlık becerileri iki kategoride ele alınır

Kodla ilişkili beceriler

- ▶ Yazı Bilgisi
  - ▶ Yazıya ve materyallere ilişkin genel bilgiler
  - ▶ Harf bilgisi
- ▶ Sesbilgisel işleme
  - ▶ Fonolojik farkındalık
  - ▶ **Sözel çalışma belleği**
  - ▶ **Hızlı isimlendirme**

Anlamla ilişkili beceriler

- ▶ Alıcı ve ifade edici sözel dil gelişimi
  - ▶ Sözcük bilgisi
  - ▶ Öyküleme
  - ▶ Dilin tüm bileşenleri
    - ▶ Fonoloji
    - ▶ Morfoloji
    - ▶ Sözdizimi
    - ▶ Pragmatik
    - ▶ Semantik

Anlamla ilgili erken okuryazarlık becerileri

Sözcük bilgisi

• **Alıcı ifade edici sözcük bilgisi:**

- Söylenilen sözcükleri anlama-resimlerini gösterme
- Resmi gösterilen sözcüklerin ismini söyleme

Anlamla ilgili erken okuryazarlık becerileri

Dil gelişimi

- Fonoloji
- Morfoloji
- Sözdizimi
- Semantik
- Pragmatik

Neden önemli?

Anlamla ilgili erken okuryazarlık becerileri

Öyküleme

• Öykü grameri

- Giriş ve sonuç cümlesi
- Karakterler
- Sıralı olaylar
- Problem durumu
- Çözüm

• Kullanılan dilin özellikleri

- Cümle karmaşıklığı
- Sözcük yoğunluğu vb.

(Justice ve diğ., 2010; 2006)

Anasınıfı
anlamla ilişkili
EOB

Anasınıfı kodla
ilişkili EOB

1. Sınıf okuma
çözümleme
başarısı

1 ve 2. sınıf
okuduğunu
anlama

Bizim projemiz neler söyledi?

- 540 çocuk (alt, orta, üst SED)
- Anasınıfı, 1. ve 2. sınıf verileri
  - Erken okuryazarlık becerileri çözümlleme aşamasında önemli
  - SED önemli bir faktör
  - Evdeki kitap sayısı önemli bir faktör
  - Dil hem okuma başarısı hem de anlama için önemli
  - Hızlı isimlendirme okuma hızında önemli
  - Çalışma belleği öğrenme süreci için önemli
- **Daha ayrıntılı bilgi için Bkz. Ergül, C. TÜBİTAK 215K027 nolu Proje**

Nasıl Destekleriz?

Nasıl Destekleriz?

- Erken dönemde tekrarlı kitap okuma
  - Etkileşimli kitap okuma
- Sesbilgisel farkındalık etkinlikleri
- İsmi yazma çalışmaları
- Tekerlemeler ve uyaklı çocuk şarkıları
- Harf bilgisi etkinlikleri

Erken dönemde kitap okuma

- Ev erken okuryazarlık ortamı??
- Kitap nasıl okunmalı
  - Hedef yapılar için uyarım sağlanarak
  - Tekrarlı
  - Etkinliklerle desteklenerek
  - Kodla ilişkili özelliklere vurgu yapılarak

Etkileşimli Kitap Okuma Programı

- Yetişkin ve çocuk rolleri değişerek çocuk, yetişkinin yardımıyla öyküyü anlatan kişi konumuna geçmeyi öğrenir.
- Yetişkin ise aktif dinleyici ve soru soran konumundadır.
- Yetişkin öykünün okunması sırasında çocuklara konuşmaları için sık sık fırsatlar verir, sorular sorar, bilinmeyen sözcükleri açıklar.
- Okuma boyunca öğrenilen yeni sözcükleri tekrarlayarak öğrenilmesine yardım eder.

Ekop Ne İŖe Yarar?

- Sözcük bilgisi
- Erken okuryazarlık becerileri
- Olumlu tutum ve alışkanlıklar
- Etkileşim
- Öyküleme becerileri

Önemli bileşenler

- Kitap seçimi
- Kitabın okunma biçimi

Etkileşimli Kitap Okumayı Uygularken

Okuma öncesinde
gerçekleştirilecek
davranışlar

Okuma sırasında
gerçekleştirilecek
davranışlar

Okuma
sonrasında
gerçekleştirilecek
davranışlar

Okuma öncesinde...

- *Kitap okuma sırasında çocuğun dikkatinin mümkün olduğunca öyküye, anlatılanlara ve sorulara yönelik olması için ;*
  - Oturma düzeni ya da en uygun pozisyon belirlenir.
  - Çocuğun dikkati kapak resimleri üzerine konuşularak kitaba çekilir
  - Başlık okunur ve okurken aynı zamanda parmakla gösterilir. Ses tonu ve vurgulara dikkat edilir.

Kitap başlığı ve kapak resmi için,

- Bu resimde neler görüyorsunuz
- Sizce bu nedir?
- Sizce bu ....(resimde görülen öykü kahramanı veya nesne) .... ne yapıyor?
- Sizce neden ....(resimdeki etkinlik).... ?
- Vb.

Okuma sırasında...

- Öyküdeki anlamı bilinmeyen sözcükler çocuk dostu terimler kullanılarak açıklanır.
- Hedef sözcükler öykü okumadan önce kitap incelenerek çocukların bilmediği veya yeterince iyi bilmediği düşünülen sözcükler arasından seçilir.
- Hedeflenen sözcüğün kitapta resmi bulunuyor ise açıklarken aynı zamanda kitaptaki resimlerine de işaret edilir.

Okuma sırasında...

- Hedef sözcükler ile çocukların kendi yaşamları arasında bağlantı kurmalarını sağlayacak örnekler verilir.
- Hedef sözcüklere yönelik olarak çocuklar kendi örneklerini vermeleri için teşvik edilir.
- Okuma sırasında uygun oldukça hedef sözcüklerin anlamları tekrarlanır.
- Hedef sözcüklerin anlamlarının çocuklar tarafından tekrar edilmesi istenir.

Okuma sırasında...

- Hedef sözcüklerin sesbilgisel özelliklerine (sözcüğün ilk ve son seslerine) dikkat çekilir ve çocuklardan sesleri tekrar etmeleri istenir.
- Öyküyü okurken zaman zaman durarak çocukların cümleyi tamamlamaları istenir. Bu, resmin yeterince ipucu sağladığı bir yere gelindiğinde veya öyküde tekrarlı cümlelerin olduğu bölümlerde yapılabilir.

Okuma sırasında...

- Öykü ile ilgili çocuklara “kim, ne, nerede, ne zaman” ve “niçin” soruları sorulur.
- Çocukların kitaptaki bir resme bakarak resimde geçen olayları tanımlamaları istenir.
- Çocukların olayların akışı ve sonucu hakkında tahminde bulunmalarını sağlayacak açık uçlu sorular sorulur.

Okuma sırasında...

- Çocuklara öyküde yer alan karakterler, olaylar ve durumlar ile kendi yaşamları arasında bağlantı kurmalarını sağlayacak sorular sorulur.
- Çocuklara yeni okunan öykü ile daha önce okunmuş olan bir öykü arasında bağlantı kurmalarını sağlayacak sorular sorulur.
- Çocukların yanıtları tekrarlanır ve genişletilir.

Okuma sırasında...

- Konuşmalarını pekiştirmek amacıyla çocukların öykü hakkındaki yorumları dinlenir.
- *Çocukların öykü hakkındaki yorumları dinlenmeli ve konuşmanın devamının sağlanması için uygun sorular sorulmalıdır. Çocuğa yorumları hakkında konuşma fırsatı verilerek ifade edici dil becerilerinin gelişimine katkıda bulunulabilir.*
- Çocuklar, katılımları ve sorulara verdikleri yanıtlar için sözel olarak ödüllendirilir.

Okuma sonrasında...

- Çocuklardan okunan öyküyü özetlemeleri veya öyküdeki olay sırasını tekrar etmeleri istenir.
- *Gerektiğinde ipuçları verilerek çocuğun özetlemesine veya olay sırasını tekrar etmelerine yardımcı olunabilir.*
- Çocuklara öykünün gerçek olup olmadığı yönünde sorular sorulur.
- Çocuklardan öykü için yeni bir son oluşturmaları istenir.

Teşekkür Ederim!

